

УДК 342.951

МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Валькова Євгенія Валеріївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Херсонський факультет
Одеського державного університету
внутрішніх справ,
м. Херсон, Україна)

У статті розглядаються методи адміністративно-правового регулювання у сфері охорони права інтелектуальної власності. Надається класифікація методів адміністративно-правового регулювання у сфері охорони права інтелектуальної власності, проводиться їх дослідження. Здійснюється аналіз чинного законодавства. Надається авторське визначення методу адміністративно-правового регулювання у сфері захисту права інтелектуальної власності. Доведено, що під останнім треба розуміти певну сукупність засобів, заходів і способів, що застосовуються суб'єктами публічної адміністрації під час здійснення реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності, видачі на них охоронних документів і застосування до порушників режиму інтелектуальної власності заходів адміністративного примусу.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, метод, управління, охорона права інтелектуальної власності, норма права.

METHODS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS PROTECTION

Valkova Yevheniia Valeriivna,
Candidate of Law, Associate Professor
at the Department of Administrative Law
and Administrative Process
(Kherson Faculty of Odessa State
University of Internal Affairs,
Kherson, Ukraine)

The article deals with the methods of the administrative and legal regulation in the field of intellectual property rights protection. The classification of the methods of the administrative and legal regulation in the field of protection of intellectual property rights is given, their research is conducted. An analysis of current legislation is underway. Author's definition of the method of the administrative and legal regulation in the field of intellectual property rights protection is provided. It is proved that the latter should be understood as a certain set of means, measures and methods used by the subjects of public administration in the registration of objects of intellectual property rights, the issuance of security documents for them and the application of administrative coercion measures to violators of the regime of intellectual property.

Key words: intellectual property right, method, management, protection of intellectual property rights, norm of law.

Постановка проблеми. Інтелектуальна власність завжди була та буде основним і необхідним елементом розвитку суспільства й прогресу людства загалом. Сьогодні досить нагально постає питання охорони права інтелектуальної власності у зв'язку із збільшенням правопорушень у цій сфері. На ниві розвитку науки адміністративного права та теорії управління відбувається логічне переосмислення практики застосування наявних методів адміністративно-правового регулювання у сфері права інтелектуальної власності, що викликає зміну пріоритетів у користуванні тим або іншим із них і необхідність подальшого їх дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове дослідження методів адміністративно-правового регулювання здійснювалось у працях таких учених: В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурки, Ю.П. Битяка, А.Ю. Васіної, В.В. Галуцька, Р.А. Калюжного, В.К. Колпакова, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюка, А.Ф. Мельника, В.К. Шкарупи та інших. Всі вони висловлюють власну позицію з приводу застосування останніх. Проте саме методи адміністративно-правового регулювання у сфері охорони права інтелектуальної власності сьогодні потребують додаткового дослідження.

Мета статті полягає у визначенні методів адміністративно-правового регулювання у сфері охорони права інтелектуальної власності та їх дослідженні.

Виклад основного матеріалу. У сфері адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності найбільш результативними та такими, що найчастіше застосовуються суб'єктами публічної адміністрації, є методи переконання та примусу, що дає нам можливість визначити їх як основні.

Зазначимо, що переконання – це система заходів правового і неправового характеру, які здійснюються державними та громадськими органами та виявляються в здійсненні виховних, роз'яснювальних і заохочувальних методів, спрямованих на формування у громадян розуміння необхідності чіткого виконання законів та інших правових актів [1, с. 158–159]. Переконання є пріоритетним методом впливу публічної адміністрації, оскільки використовується систематично, забезпечує добровільне виконання приписів, що сприяє здійсненню правомірної поведінки громадянами. У зв'язку з тим, що заходи переконання в науковій літературі вже піддавались ґрунтовному дослідженню багатьма вченими-адміністративістами, доцільно буде зупинитись на заходах переконання саме у сфері охорони права інтелектуальної власності.

Сьогодні під час здійснення охорони права інтелектуальної власності суб'єкти публічної адміністрації найчастіше використовують такі заходи методу переконання: 1) заходи активної агітаційної кампанії з підвищення обізнаності громадськості про важливість охорони права інтелектуальної власності, поширення інформації з питань такої охорони; 2) заходи забезпечення інформованості про охорону права інтелектуальної власності в системі вищої освіти; 3) засоби забезпечення атмосфери відкритості, прозорості й підзвітності діяльності публічної адміністрації у сфері охорони права інтелектуальної власності; 4) критика антигромадських вчинків в аналізованій сфері; 5) заохочення фізичних та юридичних осіб, які активно беруть участь у розвитку й охороні права інтелектуальної власності. Це, наприклад, Державна премія України в галузі науки і техніки, Державна премія України в галузі архітектури.

Необхідно наголосити, що саме метод переконання широко застосовується суб'єктами охорони права інтелектуальної власності для запобігання протиправним посяганням на право інтелектуальної власності.

Однак, будучи одним з основних методів адміністративної діяльності, переконання не завжди є досить ефективним заходом, а тому держава, охороняючи права, свободи та законні інтереси фізичних і юридичних осіб, уповноважує публічну адміністрацію застосовувати примус до тих суб'єктів, які не піддаються впливу переконання.

Наприклад, працівники органів Національної поліції у разі виявлення порушень у сфері інтелектуальної власності мають право скласти на винних осіб протоколи про адміністративне правопорушення.

Важливо підкреслити, що під адміністративним примусом розуміють визначені нормами адміністративного права способи офіційного фізичного або психологічного впливу уповноважених державних органів, а у деяких випадках – громадських організацій, на фізичних та юридичних осіб у вигляді особистих, майнових, організаційних обмежень їхніх прав, свобод та інтересів у разі вчинення цими особами протиправних діянь або в умовах надзвичайних обставин, з метою запобігання та припинення протиправних діянь, забезпечення провадження в справах про правопорушення, притягнення винних осіб до відповідальності, запобігання та локалізації наслідків надзвичайних ситуацій [2, с. 225–226].

Зазначимо, що ми підтримуємо думку В.В. Галунька, який відповідно до призначення поділяє заходи адміністративного примусу на три групи: 1) адміністративно-запобіжні заходи; 2) заходи адміністративного припинення; 3) адміністративні стягнення [2, с. 226].

Характеристику адміністративного примусу розпочнемо з адміністративно-запобіжних заходів.

У сфері охорони права інтелектуальної власності адміністративно-запобіжні заходи використовуються суб'єктами публічної адміністрації з метою профілактики правопорушень в аналізованій сфері, забезпечення захисту законних прав й інтересів осіб та усунення обставин, що створюють загрозу порушення прав фізичних та юридичних осіб на об'єкти права інтелектуальної власності. Вони є обмеженнями адміністративно-правового характеру, адміністративно-примусовими діями щодо громадян та інших суб'єктів права [3, с. 71].

Аналіз нормативних актів і наукової літератури дає можливість визначити орієнтовний перелік адміністративно-запобіжних заходів.

1. Перевірка. Суб'єкти публічної адміністрації в процесі здійснення охорони та захисту права інтелектуальної власності можуть перевіряти наявність охоронних документів (патентів, свідоцтв, ліцензій) на використання об'єктів права інтелектуальної власності; наявність контрольних марок на упаковці аудіо-, відеокасет, компакт-дисків, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних та інших аудіовізуальних творів, що введено в обіг тощо;

2. Огляд. Закон України від 17 січня 2002 р. № 2953-III «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» передбачає право центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, під час здійснення перевірки оглядати за участю відповідно виробника, експортера чи імпортера ліцензовані приміщення, ліцензоване обладнання, а також диски для лазерних систем зчитування [4]. Також працівники органів внутрішніх справ і митні органи мають право на проведення огляду речей та об'єктів права інтелектуальної власності, вантажів, багажу, транспортних засобів, а також на особистий огляд [5].

3. Відвідування підприємств, установ, організацій, а також суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з використанням об'єктів права інтелектуальної власності.

4. Виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню порушень прав на об'єкти права інтелектуальної власності.

5. Внесення посадовими особами подань про необхідність усунення причин та умов, які сприяють учиненню порушень прав на об'єкти прав інтелектуальної власності, у разі їх виявлення до державних органів, підприємств, установ, організацій.

Вищевикладене дає змогу зробити висновок, що під адміністративно-запобіжними заходами у сфері охорони права інтелектуальної власності треба розуміти сукупність заходів впливу морального, фізичного, організаційного, матеріального та іншого характеру, що застосовуються суб'єктами публічної адміністрації в межах наданої їм законом компетенції та спрямовані на виявлення і недопущення правопорушень у зазначеній сфері.

Наступним видом заходів адміністративного примусу є припинення.

Зауважимо, що заходи адміністративного припинення, так само як і адміністративно-попереджувальні, є досить різноманітними та здійснюються суб'єктами публічної адміністрації в багатьох сферах, включно зі сферою охорони права інтелектуальної власності. Важливо, що заходи адміністративного припинення не відвертають, а безпосередньо припиняють протиправні діяння, що вчиняються, тобто правопорушення вже розпочалося (або закінчилось), і необхідно з'ясувати обставини справи, встановити особу порушника, створити умови для подальшого застосування до нього заходів адміністративної відповідальності [6, с. 225].

На підставі вивчення законодавства та наукової літератури можемо визначити такі заходи адміністративного припинення у сфері охорони права інтелектуальної власності: 1) вимога припинити протиправну поведінку, порушення або вчинення дій, що можуть призвести до порушення законодавства з питань інтелектуальної власності. Таким правом наділені працівники правоохоронних органів та інші суб'єкти публічної адміністрації у разі виявлення такої поведінки; 2) вилучення, опечатування або конфіскація об'єктів права інтелектуальної власності, виготовлених із порушенням законодавства. Закон України від 23 грудня 1993 р. «Про авторське право і суміжні права» передбачає вилучення чи конфіскацію всіх контрафактних примірників творів, фонограм, відеогам чи програм мовлення, щодо яких встановлено, що вони були виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту [7]. У свою чергу Закон України від 17 січня 2002 р. «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» передбачає опечатування та / або вилучення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, вироблених із порушенням вимог вказаного Закону, а також обладнання та сировини для їх виробництва, що не відповідають вимогам Закону [4]; 3) обмеження, тимчасова заборона діяльності суб'єктів господарювання в разі її невідповідності вимогам Закону; 4) анулювання ліцензії на виробництво дисків для лазерних систем зчитування, матриць; 5) тимчасове припинення дії ліцензії на виробництво дисків для лазерних систем зчитування, матриць.

Зауважимо, що вивчення заходів адміністративного припинення та законодавства України дає змогу стверджувати, що вказані заходи більшою мірою притаманні органам Національної поліції та іншим правоохоронним органам, що здійснюють охорону і захист права інтелектуальної власності у своїй діяльності. Ці органи застосовують заходи спеціального призначення, які є різновидом адміністративного припинення, зокрема такі: заходи фізичного впливу, застосування спеціальних засобів, застосування вогнепальної зброї, а також особистий огляд, огляд речей, входження в житлові приміщення громадян, зупинка транспортних засобів та інші.

Останній складник заходів адміністративного примусу є серцевиною адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державної влади у сфері охорони права власності. Він розглядається в контексті адміністративних стягнень, які застосовуються суб'єктами публічної адміністрації за вчинені правопорушення в процесі притягнення винних до адміністративної відповідальності.

Наголосимо, що в чинному законодавстві України визначення адміністративної відповідальності відсутнє. Теоретики права зараховують адміністративну відповідальність до різновиду юридичної відповідальності, яка, у свою чергу, постає видом соціальної відповідальності. З урахуванням предмета дослідження пропонуємо під адміністративною відповідальністю у сфері захисту права інтелектуальної власності розуміти систему засобів психологічного або фізичного впливу на свідомість і поведінку фізичних та юридичних осіб, яка виражається в застосуванні органами державної влади до суб'єкта, який скоїв адміністративне правопорушення у сфері права інтелектуальної власності, певного заходу державно-правового примусу – адміністративного примусу.

Варто наголосити, що заходи адміністративної відповідальності, які застосовуються як метод управління у сфері охорони прав на об'єкти права інтелектуальної власності, суттєво відрізняються від заходів адміністративного попередження та заходів адміністративного припинення. Наприклад, особливості заходів адміністративної відповідальності полягають у тому, що, по-перше, вони несуть у собі яскраво виражений «санкційний характер», оскільки є правовим наслідком вчиненого правопорушення; по-друге, наслідком застосування до особи будь-якого адміністративного стягнення стає його фактичне притягнення до адміністративної відповідальності; по-третє, на відміну від перших двох груп заходів адміністративного примусу, заходи адміністративної відповідальності шляхом переліку визначено в чинному законодавстві; по-четверте, правом застосування заходів адміністративної відповідальності у сфері управління охороною прав на об'єкти права інтелектуальної власності наділений лише суд (суддя) [8, с. 72]. Водночас треба підкреслити, що вивчення КУпАП дає можливість стверджувати, що сьогодні суб'єкти публічної адміністрації у сфері охорони права інтелектуальної власності мають право складати на фізичних осіб протоколи про адміністративні правопорушення за ст. 51-2 «Порушення прав та об'єкт права інтелектуальної власності», ст. 164-3 «Недобросовісна конкуренція», ст. 164-6 «Демонстрування і розповсюдження фільмів без державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів», ст. 164-7 «Порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів», ст. 164-9 «Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», ст. 164-13 «Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва» [9].

Проте КУпАП є не єдиним нормативно-правовим актом, що передбачає адміністративну відповідальність за порушення права на об'єкт права інтелектуальної власності. Наприклад, Закон України від 7 червня 1996 р. «Про захист від недобросовісної конкуренції» передбачає перелік дій, за які передбачено адміністративну відповідальність. Такими діями визнаються неправомірне використання ділової репутації суб'єктів господарювання, створення перешкод суб'єктами господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції, неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці [10].

Також Закон України від 23 грудня 1993 р. «Про авторське право і суміжні права» передбачає можливість накладення судом на порушника авторських або суміжних прав штрафу в розмірі 10 % від суми, присудженої судом на користь позивача [7]. З аналізу цієї норми видно, що ця санкція має адміністративно-правову природу.

Треба наголосити, що вивчення чинного законодавства дає нам змогу стверджувати, що за порушення у сфері охорони права інтелектуальної власності можуть застосовуватись такі стягнення, як штрафи (здебільшого), конфіскація предмета, який

став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом правопорушення, або грошей, отриманих внаслідок вчинення протиправних дій.

Висновки. Отже, підсумовуючи характеристики методів адміністративно-правового регулювання у сфері охорони права інтелектуальної власності, робимо такі висновки:

- під методом управління у сфері адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності треба розуміти певну сукупність засобів, заходів і способів, що застосовуються суб'єктами публічної адміністрації під час здійснення реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності, видачі на них охоронних документів і застосування до порушників режиму інтелектуальної власності заходів адміністративного примусу;

- основними методами діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності є засоби переконання та примусу;

- під час здійснення охорони права інтелектуальної власності суб'єкти публічної адміністрації найбільш часто використовують такі засоби переконання: засоби активної агітаційної кампанії з підвищення обізнаності громадськості про важливість охорони права інтелектуальної власності; засоби забезпечення інформованості про охорону права інтелектуальної власності в системі вищої освіти; засоби забезпечення атмосфери відкритості, прозорості й підзвітності діяльності публічної адміністрації в досліджуваній сфері; засоби забезпечення високого рівня приватної ініціативи суб'єктів права інтелектуальної власності; критика антигромадських вчинків в аналізованій сфері;

- суб'єкти, що здійснюють охорону та захист об'єктів права інтелектуальної власності, застосовують у своїй діяльності такі адміністративно-запобіжні заходи: різноманітні перевірки, огляд, відвідування підприємств, установ, організацій, а також суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з використанням об'єктів права інтелектуальної власності, виявлення причин і умов, які сприяють вчиненню порушень прав на об'єкти права інтелектуальної власності та інші;

- до заходів адміністративного припинення у сфері охорони права інтелектуальної власності належать такі: вимога припинити протиправну поведінку або правопорушення; вилучення, опечатування чи конфіскація об'єктів права інтелектуальної власності, виготовлених із порушенням законодавства; обмеження, тимчасова заборона діяльності суб'єктів господарювання в разі її невідповідності вимогам Закону; анулювання ліцензії на виробництво дисків для лазерних систем зчитування, матриць; тимчасове припинення дії ліцензії на виробництво дисків для лазерних систем зчитування, матриць та інші;

- під адміністративною відповідальністю у сфері захисту права інтелектуальної власності необхідно розуміти систему засобів психологічного або фізичного впливу на свідомість і поведінку фізичних та юридичних осіб, яка виражається в застосуванні органами державної влади до суб'єкта, який скоїв адміністративне правопорушення у сфері права інтелектуальної власності, певного заходу державно-правового примусу – адміністративного примусу;

- адміністративна відповідальність за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності передбачена не лише КУпАП, але й ще низкою законів України.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право: підручник / За заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. Х.: «Право», 2010. 624 с.
2. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку XXI століття): монографія / За заг. ред. В.В. Галунька. Херсон: ВАТ «Херсонська міська друкарня», 2010. 378 с.

3. Чомахашвілі О.Ш. Адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Ірпінь, 2008. 216 с.
4. Закон України від 17 січня 2002 р. №2953-III «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2953-14>.
5. Митний Кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
6. Колпаков В.К., Кузьменко О.В., Пастух І.Д., Сушенко В.Д. та ін. Курс адміністративного права України: підручник / За ред. В.В. Коваленка. К.: «Юрінком Інтер», 2012. 808 с.
7. Закон України від 23 грудня 1993 р. «Про авторське право і суміжні права» № 3792-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
8. Запорожець І.Г. Адміністративно-правові засади управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Х., 2006. 205 с.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran3896#n3896>.
10. Закон України від 7 червня 1996 р. «Про захист від недобросовісної конкуренції» № 236/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>.

УДК 342.9

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ЮРИДИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Гуть Неля Юріївна,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри конституційного права
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна)

У роботі розкривається сутність проблем, які гальмують розвиток досліджень функціонального призначення адміністративного процесу в системі юридичних процесів України. Пропонується авторське бачення видів юридичного процесу в Україні та розкривається роль адміністративного процесу, що він відіграє в системі юридичних процесів України. Акцентується увага на тому, що функціональне призначення адміністративного процесу в системі юридичних процесів залежить від визначення змісту юридичного процесу. Обґрунтовується думка, що зміст юридичного процесу слід пов'язувати, по-перше, з правозастосовною діяльністю, по-друге – з розглядом і вирішенням юридичної справи, по-третє – з детальною правовою регламентацією діяльності компетентних суб'єктів щодо розгляду і вирішення юридичної справи. На цій підставі пропонується виділяти два види юридичного процесу: юрисдикційний (конституційний, цивільний, господарський, кримінальний, адміністративний) і неюрисдикційний (інтерпретаційний). Стверджується, що функціональне призначення адміністративного процесу полягає в охороні суспільних відносин, у контролі